

Etnograf o symbolach wielkanocnych – palmie, jajku, soli

20 kwietnia 2025

Ze świętami Wielkanocy związane są takie symbole jak palma, jajko, sól, chrzan. O znaczeniach tych symboli opowiada dr Katarzyna Waszczyńska z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UW. Wyjaśnia, że symbole te z jednej strony wywodzą się z religii chrześcijańskiej, z drugiej – sięgają tradycji pogańskiej.

Nadejście świąt zapowiada palma wielkanocna. „Zgodnie z tradycją chrześcijańską palma to zarówno symbol męczeństwa, jak i triumfu. Tradycyjnie uważano ją też za symbol sił witalnych, życia, corocznego odnawiania roślin” – mówi cytowana na stronie UW dr Katarzyna Waszczyńska z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UW.

Poświęconej palmie przypisano niezwykłą moc, mającą ochronić domostwa przed ogniem. Dawniej zanoszono też palmę do pomieszczeń gospodarczych, wierząc, że ustrzeże zwierzęta przed złem. A gdy po raz pierwszy wyprowadzano krowy czy owce

na pastwiska, delikatnie uderzano je palemką, by dawały dużo mleka czy wełny. Rolnicy pod pierwszą skibę wkładali gałązki wyjęte z wielkanocnej palmy. Ten rytuał miał uświęcić ich pola i dodać ziemi życiodajnej energii.

Tradycyjna palma wykonana jest z roślin zimozielonych, np. bukszpanu bądź tui, witek wierzbowych zakończonych puchatymi baziami (kotki wierzbowe), przyozdabiają ją kwiaty. „Mniej więcej do połowy XX wieku szczególne znaczenie przypisywano kotkom wierzbowym. Sądzono, że zjedzenie poświęconej bazi chroni przed bólem gardła. A rośliny zimozielone, np. bukszpan czy świerk, mają zaklęte w sobie życie wieczne” – wyjaśnia dr Waszczyńska.

Jeśli chodzi o zwyczaj święcenia pokarmów, to jak czytamy w informacji UW, był on praktykowany już w XVI wieku. Na Pomorzu oraz terenach nazywanych od XIX wieku Mazurami, święcenie pokarmów zaczęło upowszechniać się jednak dopiero po II wojnie światowej. „Na wsiach oprócz tradycyjnych pokarmów dawniej święcono też pokarm dla zwierząt oraz wszystko to, co rolnikom gwarantowało przetrwanie: wodę, kaszę jaglaną, bulwy kartofli, garść zboża do siewu” – mówi badaczka.

Dodaje też, że w tradycji święcenia pokarmów można zaobserwować pewną zmienność. „Dawniej gospodynie, przygotowując koszyczek do poświęcenia, wkładały do niego baranka z masła bądź cukru, a także: chleb, kołacz, mięso, wędliny, jajka, sól i chrzan” – mówi dr Waszczyńska i podkreśla, że najważniejsze w święconce są sól i chrzan, symbole nawiązujące do męki Chrystusa. Sól ma podwójne znaczenie odwołujące się do męczeństwa i oczyszczenia. „Podczas wieczerzy sederowej, odbywającej się w trakcie trwającego właśnie żydowskiego święta Pesach, równie istotne znaczenie ma słona woda i chrzan. Przypominają one o ciężkich doświadczeniach, jakich naród żydowski doznał w niewoli egipskiej. Należy tu zauważyć nawiązanie do wspólnej tradycji judeo-chrześcijańskiej” – tłumaczy antropolożka.

Jeśli chodzi o symbolikę jajka, to sięga ona starożytności i mitów kosmogonicznych. Jajko to praźródło naturalnego życia, które zawiera w sobie tajemnicę. Symbolizuje rozwój, zdrowie, energię, a w chrześcijaństwie – zmartwychwstanie. „Znów pojawia się tu element dwoistości. W sensie religijnym postrzegamy jajko jako symbol życia i zmartwychwstania, w kulturze jest kojarzone z budzącą się do życia przyrodą, życiodajnością, obfitością, dostatkiem i szczęściem” – mówi dr Waszczyńska. Dodaje też, że moc jajka może zostać zwiększona. Jednym ze sposobów jest zdobienie jajka. I tak na przykład jajka czerwone i zielone kojarzone są z życiodajnością.

„Śmigus i dyngus mają dwa odrębne znaczenia. Śmigus może być mokry i wiąże się wtedy z polewaniem wodą, ale może być też suchy – wtedy kojarzy się ze smaganiem witekami wierzbowymi. Wierzono, że uderzenie kogoś witką wierzbową zapewni mu szczęście i zagwarantuje odradzające się życie. Dyngus oznacza zaś wykup. Jeśli oczekiwało się na wiosennych kołédników, którzy składali wielkanocne życzenia, to trzeba było dać im dyngus w postaci pisanek czy ciasta” – opowiada dr Waszczyńska.

Ilustracja: WolneMedia.net

Źródło: NaukawPolsce.PAP.pl